

บัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ

เนื้อหา : นพ.วิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร, จิตปรางณี วาศวิท และคณะ

ในปีหนึ่งๆ ประชากรในประเทศของเราต้องจ่ายเงิน เพื่อการรักษาพยาบาลตนเองไปมากน้อยเพียงใด? อาจมีผู้สงสัยว่าเมื่อเราจ่ายภาษีแล้ว ทำไมเรายังต้องมารับภาระในการจ่ายเงินเพื่อซื้อประกันสุขภาพจากบริษัทเอกชนอีก คำถามเหล่านี้ทำให้ต้องมีการค้นหาคำตอบ ว่าในปีหนึ่งๆ ประเทศได้จ่ายเงินไปมากน้อยเพียงใดเพื่อสุขภาพของประชาชน ภาระการจ่ายเพื่อสุขภาพตกอยู่กับใคร? เพียงใด? การจัดทำบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติจะช่วยตอบคำถามนี้ได้

บัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ (National Health Account - NHA) เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศหนึ่งๆ ได้ใช้ทรัพยากรของประเทศเพื่อกิจกรรมด้านสุขภาพมากน้อยเพียงไร ใครเป็นผู้จ่าย จ่ายเพื่อกิจกรรมใดและไปสู่อะไรบ้าง อธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้นคือ จากเงินที่ประชาชนจ่ายเป็นภาษีแล้วรัฐบาลนำมาจัดบริการเพื่อสุขภาพของประชาชนในประเทศ หรือการที่ประชาชนจ่ายเพื่อการซื้อประกันสุขภาพของตนเองหรือสมาชิกในครอบครัว สัดส่วนการจ่ายที่รัฐบาลจ่ายและที่ประชาชนจ่ายเพื่อการซื้อประกันสุขภาพของตนเองนั้นส่วนใดมากน้อยกว่ากัน ดังนั้นบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายสาธารณสุขของประเทศ

วิวัฒนาการของบัญชีรายจ่ายสุขภาพ กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รวบรวมและรายงานรายจ่ายสุขภาพโดยยึดแนวทางและระบบของ **United Nations System of National Account (UN-SNA)** มาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 แต่ข้อมูลดังกล่าว ยังไม่สามารถทำการจำแนกรายจ่ายสุขภาพตามประเภทกิจกรรม (การรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ) และตามประเภทสถานพยาบาลของรัฐและเอกชนได้ จึงให้ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ในการวางนโยบายได้เท่าที่ควร

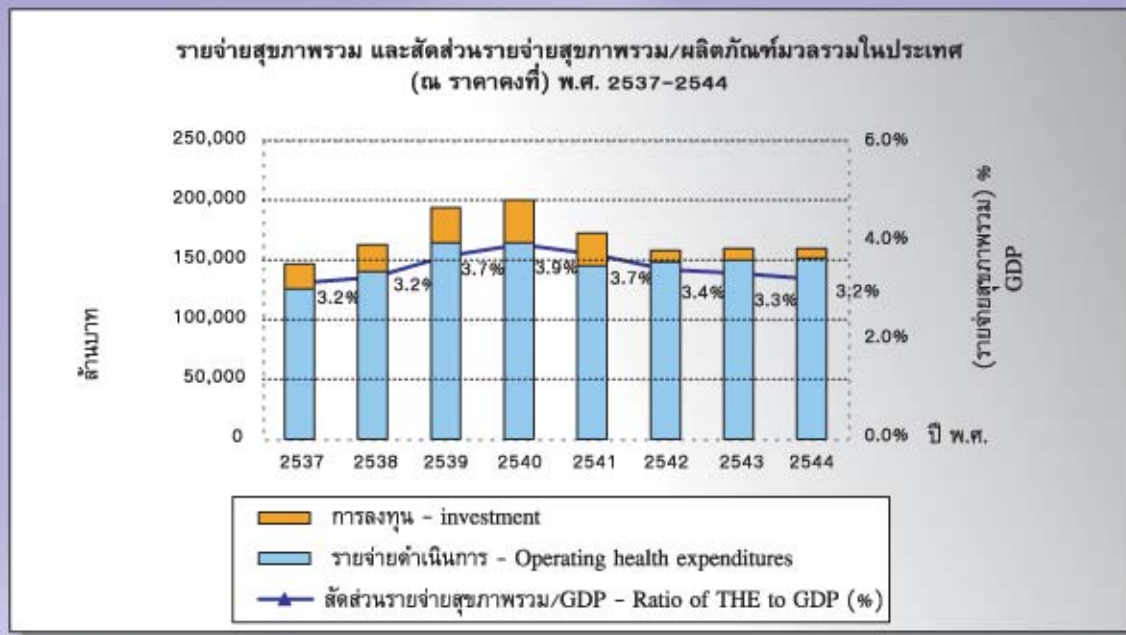
แนวคิดของบัญชีรายจ่ายสุขภาพ คือ คร่าวเรือนและสถานประกอบการจ่ายภาษีให้รัฐ แล้วรัฐโดยกระทรวงการคลังนำมาจัดสรรให้กับหน่วยงานกลาง ทั้งหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เพื่อจ่ายแทนประชาชนในด้านสุขภาพ อีกส่วนหนึ่งคือรัฐได้จัดสวัสดิการรักษายาบาลให้กับข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจแต่ครัวเรือนและสถานประกอบการ นอกจากนี้ก็ยังมีมีการจ่ายเพื่อซื้อบริการรักษายาบาลเองอีก ทั้งจากสถานพยาบาลภาครัฐและเอกชน โดยอาจจ่ายเพื่อซื้อบริการโดยตรง หรือจ่ายเงินซื้อประกันสุขภาพจากบริษัทประกันเอกชน รวมทั้งการที่ประเทศได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศโดยผ่านทั้งหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน มูลนิธิต่างๆ อีกมากมาย และนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีมีการประกันภาคบังคับคือ พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ ที่ผู้ใช้รถยนต์พาหนะจะต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนสำหรับจ่ายให้กับผู้ประสบภัยจากรถ

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สนับสนุนการวิจัยเพื่อให้มีการพัฒนาการจัดทำระบบบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา โดยในระยะแรก วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้จัดทำ บัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2537, 2539 และ 2541 ต่อมา สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ เป็นผู้จัดทำ บัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2537-2544

ประเทศไทยมีรายจ่ายสุขภาพทั้งหมด (Total Health Expenditure - THE) ณ ราคาประจำปี ในปีงบประมาณ 2537 เท่ากับ 127,655 ล้านบาท (รวมการสะสมทุน) รายจ่ายดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ในปี พ.ศ. 2538-2540 และลดลงในปี พ.ศ. 2541 หลังจากที่ประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2543-2544 รายจ่ายสุขภาพของประเทศ กลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 167,147 ล้านบาท และ 170,203 ล้านบาทตามลำดับ

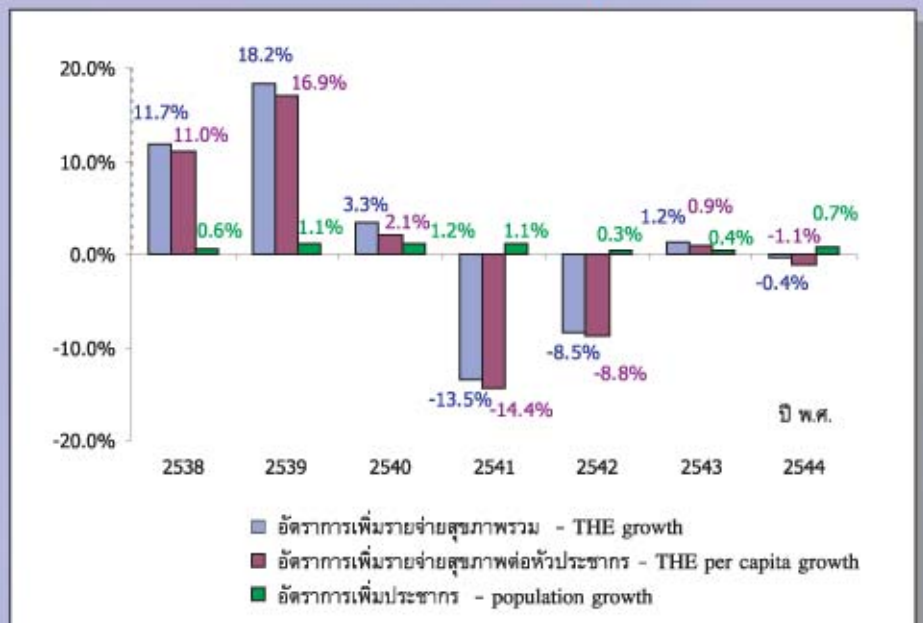
สัดส่วนรายจ่ายสุขภาพทั้งหมด ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product - GDP) ณ ราคาคงที่ คิดเป็นร้อยละ 3.2 ในปี พ.ศ. 2537 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอดจนถึงร้อยละ 3.9 ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ หลังจากนั้นสัดส่วนรายจ่ายสุขภาพของประเทศต่อ GDP มีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับจนเป็นร้อยละ 3.2 ในปี พ.ศ. 2544

รายจ่ายสุขภาพทั้งหมดต่อหัวประชากร ณ ราคาคงที่ คิดเป็น 2,477 บาท/คน/ปี ในปี พ.ศ.2537 เพิ่มขึ้นเป็น 3,284 บาท/คน/ปี ในปี พ.ศ. 2540 และลดลงเป็น 2,560 บาท/คน/ปี ในปี พ.ศ. 2544

รายจ่ายสุขภาพต่อหัวประชากรมีอัตราเติบโตเฉลี่ยสูงมากถึงร้อยละ 9.9 ต่อปี ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ รายจ่ายสุขภาพต่อหัวประชากรมีค่าถดถอยลงอย่างมากโดยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยที่เป็นค่าลบถึงร้อยละ 11.6 ต่อปี และยังคงมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยที่เป็นค่าลบร้อยละ 0.1 ต่อปี ในระหว่าง พ.ศ. 2542-2544 ที่เป็นช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

อัตราการเพิ่มของรายจ่ายสุขภาพ

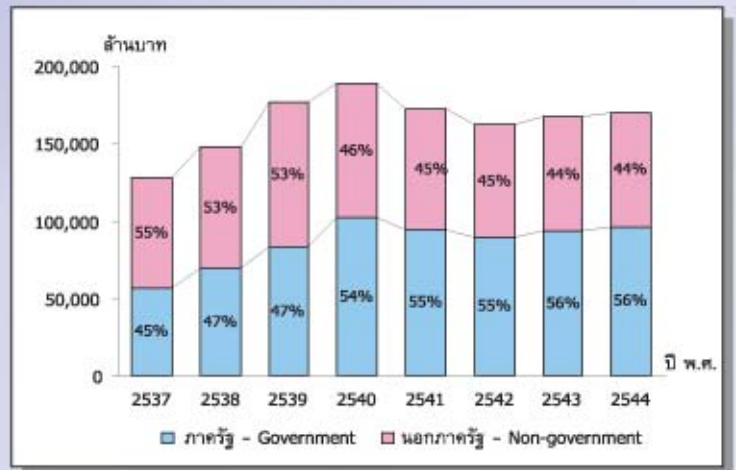

สัดส่วนรายจ่ายภาครัฐ (ประกอบด้วยกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงอื่นๆ ที่มีการจัดบริการด้านสุขภาพ รวมถึงสวัสดิการข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น ตลอดจนกองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน) คิดเป็นร้อยละ 45 ของรายจ่ายสุขภาพทั้งสิ้นของทั้งประเทศ ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ 56 ในปี พ.ศ. 2544 อัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 7.7 ต่อปี มากกว่าอัตราการเติบโตของส่วนนอกภาครัฐ (ประกอบด้วยภาครัฐเรือน สวัสดิการที่จัดโดยนายจ้าง บริษัทประกันสุขภาพเอกชน พ.ร.บ. คู่ครองผู้ประสบภัยจากรถและมูลนิธิต่างๆ และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ) ซึ่งขยายตัวเพียง ร้อยละ 0.7 ต่อปี

สัดส่วนรายจ่ายสุขภาพ

รายจ่ายภาครัฐและนอกภาครัฐ

แหล่งการคลัง ที่ใช้จ่ายในระบบสุขภาพของไทยมีที่มาจากสองแหล่งใหญ่ ได้แก่ ภาครัฐส่วนกลาง (กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงอื่นๆ) และ ภาครัฐเรือน ซึ่งในปี พ.ศ. 2537 มีสัดส่วนร้อยละ 30.5 และ 44.5 ของรายจ่ายทั้งระบบ ตามลำดับ แต่รายจ่ายของทั้งสองแหล่งดังกล่าว ปรับมาอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในปี พ.ศ. 2544 คือ มีฝ่ายละ 1 ใน 3 ของรายจ่ายสุขภาพทั้งระบบ

แนวโน้มสัดส่วนแหล่งการคลังสุขภาพ

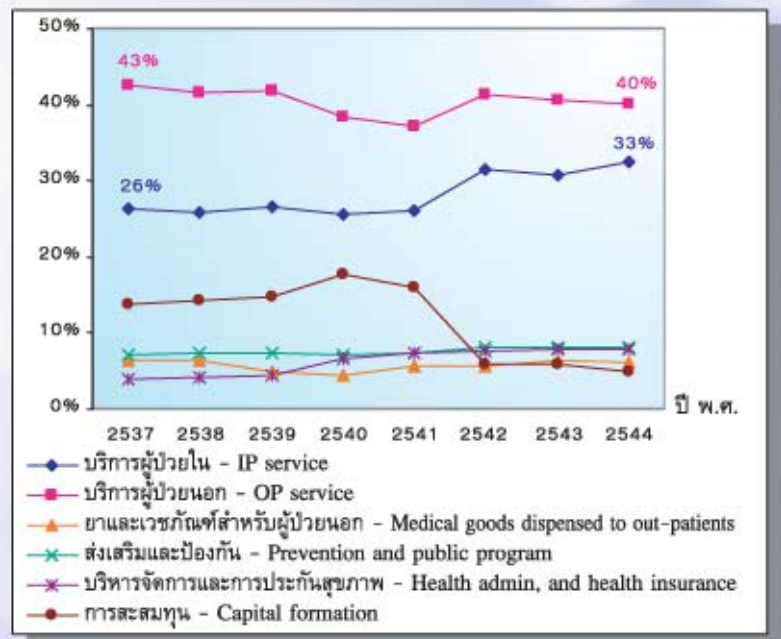
รายจ่ายสุขภาพตามกิจกรรม ในปี พ.ศ. 2544

รายจ่ายสุขภาพทั้งหมดของไทย ถูกใช้จ่ายไปสำหรับการลงทุนร้อยละ 5 (capital formation) ที่เหลืออีกร้อยละ 95 เป็นรายจ่ายดำเนินการ (recurrent expenditure) โดยเป็นรายจ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพส่วนบุคคล มากถึงร้อยละ 79 ซึ่งเป็นการบริการสำหรับผู้ป่วยนอกมากที่สุด (ร้อยละ 40) รองลงมาเป็นการบริการแบบผู้ป่วยใน (ร้อยละ 33) ในขณะที่รายจ่ายเพื่อการบริหารจัดการ มีร้อยละ 8 สำหรับโครงการสาธารณสุขมีร้อยละ 8

รายจ่ายสุขภาพ ตามประเภทกิจกรรม ปี 2544

แนวโน้มสัดส่วนรายจ่ายตามกิจกรรม

ในช่วงปี พ.ศ. 2537-2544 รายจ่ายประมาณ 3 ใน 4 ของรายจ่ายสุขภาพทั้งประเทศ เป็นรายจ่าย **บริการส่วนบุคคล** รายจ่ายด้าน **การส่งเสริมและป้องกันโรค** มีประมาณร้อยละ 7 - 8 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างคงที่แม้ว่าประเทศจะประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนั้นยังมี **ค่าบริการจัดการ**อีกร้อยละ 4 ในช่วงปี พ.ศ. 2537 - 2539 และเพิ่มขึ้นค่อนข้างมากเกือบเท่าตัวเป็นร้อยละ 7-8 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา รายจ่ายที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ การลงทุน ในช่วงก่อนภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้ลงทุนด้านสุขภาพ ร้อยละ 14-18 ของรายจ่ายสุขภาพทั้งสิ้น สัดส่วนดังกล่าวลดลงภายหลังปี พ.ศ. 2540 เหลือร้อยละ 15.9 ในปี พ.ศ. 2541 และลดลงอย่างมากเหลือเพียงร้อยละ 5 - 6 ในปี พ.ศ. 2542 - 2544

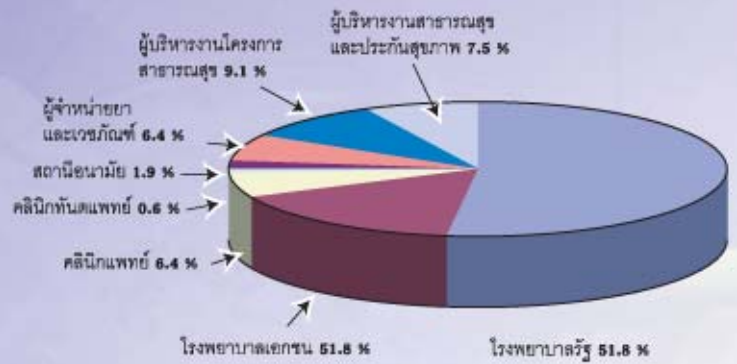

แบบแผนรายจ่ายดำเนินการ ที่จ่ายไปยังผู้ให้บริการ

ในปี พ.ศ. 2544 แสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 51.8 จ่ายไปยังโรงพยาบาลของรัฐ ร้อยละ 16.1 จ่ายไปยังโรงพยาบาลเอกชน ส่วนที่จ่ายไปยังคลินิกเอกชน และร้านขายยา มีสัดส่วนเท่ากัน คือ ร้อยละ 6.4 จ่ายไปยังสถานีนามัย ร้อยละ 1.9 นอกจากนี้ ในส่วนของรายจ่าย เพื่อการบริหารและการจัดการโครงการสาธารณสุขอื่นๆ มีร้อยละ 9.1 และการบริหารจัดการด้านการประกันสุขภาพ ร้อยละ 7.5

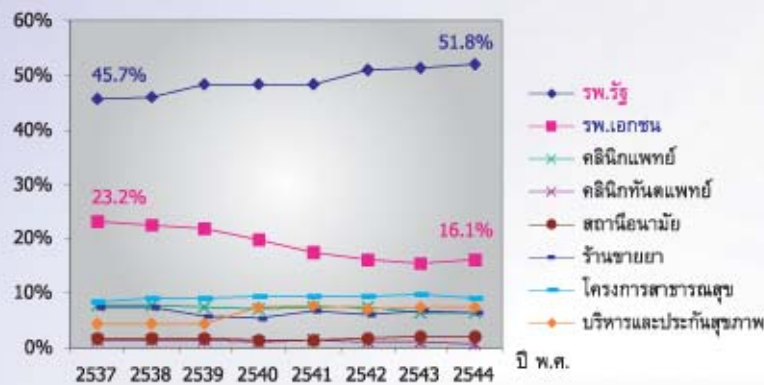
สัดส่วนรายจ่ายดำเนินการ

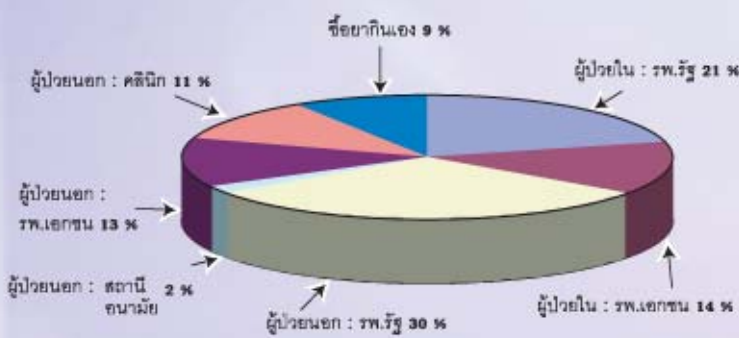
สัดส่วนของรายจ่าย ที่จ่ายไปยังโรงพยาบาลของรัฐ

มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 45.7 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 51.8 ในปี พ.ศ. 2544 ในขณะที่สัดส่วนรายจ่ายที่จ่ายไปยังโรงพยาบาลเอกชน มีแนวโน้มลดลง แต่กลับมากงที่และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในปี พ.ศ. 2544 โดยมีสัดส่วนรายจ่ายเท่ากับ ร้อยละ 16.1 สำหรับสัดส่วนรายจ่ายในส่วนอื่นๆ นั้น มีแนวโน้มค่อนข้างคงที่

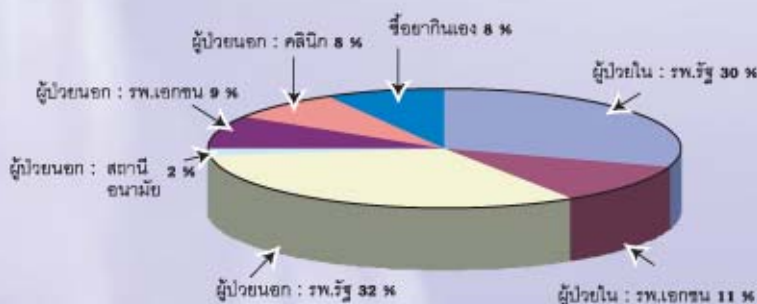
แนวโน้มสัดส่วนรายจ่ายดำเนินการ

ปี พ.ศ. 2537

ปี พ.ศ. 2544

แนวโน้มรายจ่ายสุขภาพ ด้านบริการส่วนบุคคล

ตามประเภทกิจกรรมสำคัญ จำแนกตามประเภทผู้ให้บริการ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2537 - 2544 พบว่า รายจ่ายในการรักษาพยาบาลกรณีผู้ป่วยนอก ของสถานพยาบาลภาครัฐ ซึ่งมีสัดส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ 30 ของรายจ่ายบริการส่วนบุคคลทั้งหมดในปี พ.ศ. 2537 มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นไม่มากนัก ในปี พ.ศ. 2544 คือมีสัดส่วนร้อยละ 32 แต่รายจ่ายในการรักษาพยาบาลกรณีผู้ป่วยในของสถานพยาบาลของรัฐ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นสูง คือจากร้อยละ 21 ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ในปี พ.ศ. 2544

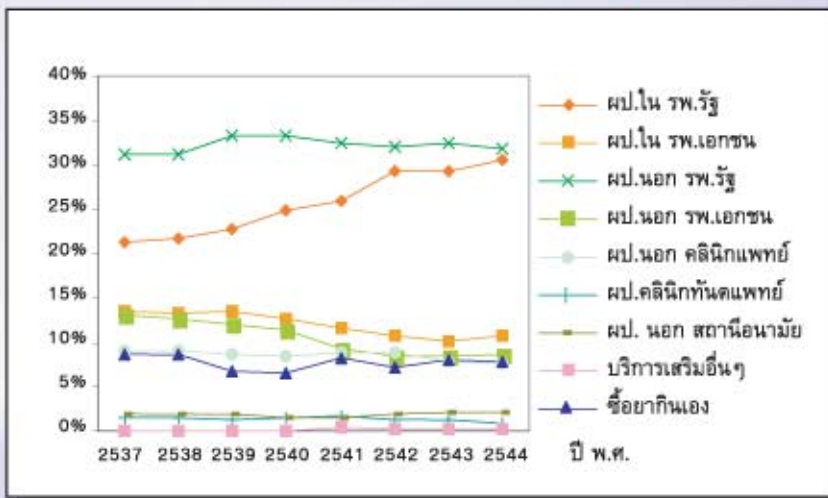
สัดส่วนรายจ่ายในการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลเอกชน ทั้งกรณีผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในลดลงจากร้อยละ 13 และ 14 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 9 และ 11 ในปี พ.ศ. 2544 ตามลำดับ นอกจากนี้สัดส่วนรายจ่ายในการรักษาพยาบาลในคลินิกเอกชนลดลง จากร้อยละ 11 เป็นร้อยละ 8 ร้านขายปลีกยาและเวชภัณฑ์ มีสัดส่วนลดลง จากร้อยละ 9 เป็นร้อยละ 8 สำหรับสัดส่วนรายจ่ายในสถานีนามัย คงที่อยู่ร้อยละ 2

แนวโน้มของรายจ่ายบริการส่วนบุคคล กรณีผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน ในโรงพยาบาลของรัฐ ในช่วงปี พ.ศ. 2537 - 2544 ความแตกต่างของสัดส่วนรายจ่ายลดลงจนมีสัดส่วนรายจ่ายใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของรายจ่ายบริการส่วนบุคคล กรณีผู้ป่วยในของโรงพยาบาลรัฐ มีการขยายตัวค่อนข้างมาก เฉลี่ยร้อยละ 10.5 ต่อปี ในขณะที่การขยายตัวของรายจ่ายบริการส่วนบุคคล กรณีผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลรัฐ มีการขยายตัวน้อยกว่า คือ เฉลี่ยร้อยละ 5.3 ต่อปี สถานีอนามัยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี ส่วนโรงพยาบาลเอกชนมีการขยายตัวในส่วนของผู้ป่วยในเฉลี่ยร้อยละ 1.4 ต่อปี แต่มีการหดตัวในกรณีผู้ป่วยนอกเฉลี่ยร้อยละ 1.1 ต่อปี สำหรับคลินิกเอกชนมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยปีละ ร้อยละ 5.3

แนวโน้มสัดส่วนรายจ่ายบริการส่วนบุคคล

โดยสรุป ในการจัดทำบัญชีรายจ่ายสุขภาพ

แห่งชาติ พ.ศ. 2537-2544 เป็นช่วงก่อนมีโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หลังจากมีโครงการฯ แล้วคาดว่า สัดส่วนรายจ่ายสุขภาพที่จ่ายจากภาคครัวเรือน น่าจะมีแนวโน้มลดลง มีผลให้โครงสร้างรายจ่ายสุขภาพของประเทศเปลี่ยนแปลงไป การจัดทำบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้มีข้อมูลที่ใช้ในการวางแผนกำหนดนโยบายด้านสุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอต่อการศึกษาวิจัย

1. ควรศึกษาแนวโน้มสัดส่วนรายจ่ายภาคครัวเรือน ภายหลังนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
2. ควรศึกษาแนวโน้มการเลือกใช้บริการของประชาชน ระหว่างรัฐกับเอกชน และระหว่างสถานบริการระดับปฐมภูมิกับโรงพยาบาล
3. ควรศึกษาแนวโน้มสัดส่วนรายจ่ายด้านการส่งเสริมสุขภาพ

ข้อเสนอต่อนโยบาย

1. ควรเพิ่มสัดส่วนรายจ่ายในส่วนของ การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค (15%) และคงระดับรายจ่ายด้านการรักษาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม
2. ควรเพิ่มสัดส่วนรายจ่ายด้านสุขภาพต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ โดยการจัดการบริการให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ และเพิ่มส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการบริการ

ข้อเสนอต่อการพัฒนาระบบข้อมูล

1. ควรพัฒนาฐานข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ ให้มีมาตรฐานเดียวกันและเชื่อมโยงกันได้ อย่างต่อเนื่อง
2. ควรพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการศึกษาบัญชีรายจ่ายสุขภาพระดับภาคและระดับจังหวัด โดยการศึกษาแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด
3. ควรพัฒนาการใช้ข้อมูลรายจ่ายสุขภาพ และพัฒนาศักยภาพบุคคล

ชั้น 4 อาคารเอไอเอนท์ เลขที่ 70/7
 อ.ควนหนั่ง อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
 โทร 02-5800931-2 Fax 02-5800933 www.hiso.or.th

สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)